

Județul Bacău în timpul Primului Război Mondial

Efectele războiului asupra populației

Prof. dr. istorie Zărnescu Nicoleta și elev Ochiană Cristian
Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău, județul Bacău

Studiul se referă la perioada **Primului Război Mondial**, specific la intervenția României în desfășurarea acestuia, ca urmare a unei decizii politice calculate de a face un pas hotărâtor în misiunea de unificare națională a țării.

Dorind să oferim o imagine cât mai fidelă a **contribuției județului Bacău** la efortul general de război, a repercursiunilor confruntării militare asupra vieții cotidiene, vom face o abordare axiologică și pragmatică între evenimentele majore ale războiului și efectele acestora asupra populației civile. În acest sens, investigația noastră a vizat patru mari domenii/planuri în care contribuția județului Bacău a constituit un sprijin extrem de important pentru supraviețuirea statalității românești: 1. **produsele agricole și alimentare furnizate armatei** (și nu numai), 2. **serviciile industriale și de transport**, 3. **donățiile și rechizițiile** la care au fost supuși locuitorii județului, 4. **serviciul sanitar**. Cercetarea noastră demonstrează capacitatea de efort a populației în susținerea războiului și implicațiile administrative.

Bacăul, prin sacrificiile militare, financiare, materiale, moral-civice, este reprezentativ în odiseea militară și civil-patriotică a Marelui Război.

1. Situația României în cadrul Primului Război Mondial

În contextul izbucnirii și desfășurării Primului Război Mondial, poziția sa geografică constituia pentru România atât un avantaj cât și un dezavantaj, aflându-se la se afla la confluența dintre cele două mari blocuri militare, Puterile Centrale - în zona limitrofă granițelor sudice și vestice ale României și Antanta - prezentă la granița estică. După moartea regelui Carol I, șeful guvernului liberal aflat la putere în perioada războiului, Ion I.C Brătianu, a demarat, susținut de noul rege Ferdinand I, o campanie de negocieri cu Antanta, în vederea participării la război.

Fiind conștient de importanța strategică pe care o avea România, Ion I.C Brătianu a încheiat negocierile de participare la război de partea Antantei abia în momentul în care viitorii aliați i-au garantat cererile, semnând în mare taină, pe 17 august 1916, convențiile politice și militare¹ ce stipulau intrarea în război a României. Odată ce se declară război Austro-Ungariei pe data de 27 august 1916, trupele române au fost împărțite în patru mari armate ce aveau să fie amplasate în zone cheie de pe teritoriul țării : Armata I Oltenia, Armata a II-a Muntenia, Armata

¹ Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Sandru, Apostol Stan, *Istoria Partidului Național Liberal*, Editura ALL, 2000, pp. 168-169. Existența unui corp expediționar franco-englez sub comanda generalului Sarrail ce debarcase la Salonic constituia o înțelegere strategică de maximă importanță pentru succesul operațiunilor militare din România.

a III-a Dobrogea și Armata a IV-a sau de Nord în Moldova. În această lună, România a mobilizat 800.000 de oameni, din care 560.000 formau armata de operațiuni.²

După succesul operațiunilor miliare din Transilvania³, entuziasmul românilor a fost spulberat de dezastrul suferit de armata română în Dobrogea, la Turtucaia, în 5-6 septembrie. Odată ce trupele germane au intrat în București la de 23 noiembrie 1916, guvernul român a luat calea retragerii către Iași. Noul executiv, format pe 26 decembrie, prezidat de același Ion I.C Brătianu, deși demoralizat și fragil din punct de vedere politic (apropiații lui P. P. Carp vizau o înțelegere cu Puterile Centrale), era hotărât să continue lupta în Moldova. Misiunea militară franceză a reprezentat un ajutor considerabil pentru guvern și rege, în ceea ce privește conducerea operațiunilor militare, dar și în susținerea moralului armatei române, grav afectat de înfrângerile costisitoare, haosul și suferința retragerii. Armata a fost supusă unui proces de reorganizare, în circumstanțe grele, la limita supraviețuirii, „într-o mare mizerie fiziologică”⁴, după cum se exprima însuși Berthelot. În acest context, județul Bacău devine extrem de important, cu atât mai mult cu cât deținea o poziție strategică, în vecinătatea frontului stabilit în județul vecin (Putna). Comandamentul Armatei a II-a a generalului Alexandru Averescu și 3 corpuri ale Armatei a IX-a rusă⁵ s-au mutat la Bacău, toate diviziile de pe frontul de la răsărit de Carpați primind directive de aici.

Aceasta din urmă a contribuit cu propriile resursele financiare și materiale la susținerea războiului. Despre aportul populației civile s-a scris mai puțin, sau chiar deloc, în general atenția istoricilor fiind atrasă de operațiunile militare. Dar, evident că armata are nevoie pentru a fi eficientă de hrană, echipamente militare, mijloace de subzistență, cai, toate produsele fiind procurate de autoritățile locale, prin rechiziții de la populație. În spatele celor peste 500.000 de ostași ce au luptat în confruntările militare a stat suportul material și moral a poate câteva milioane de civili, fapt ce denotă că, fără sacrificiul celor două categorii, România Mare ar fi fost o simplă utopie a unui popor dezbinat pe parcursul istoriei.

2. Județul Bacău în „Marele Război”

Patru prefecți și doi primari au administrat județul Bacău, respectiv orașul pe perioada războiului. Cea mai lungă perioadă a fost acoperită de administrația prefectului Mircea Costinescu (1914-1917). Primele înlocuiri administrative s-au produs în 1917, an greu încercat pentru armata și populația din Moldova. Din punct de vedere administrativ, județele României din perioada Primului Război Mondial aveau în componență așa-numitele „plăși” ce constituiau unități administrative de gradul doi. Cu alte cuvinte, plășile erau subdiviziuni ale județelor, situate pe o treaptă superioară ca importanță orașelor, comunelor și satelor. Raportându-ne la județul Bacău, acesta era împărțit în 7 plăși (Bistrița, Comănești, Răcăciuni, Siret, Tazlău, Traian și Trotuș), fiecare fiind condusă de un pretor ce avea un rol superior primarilor comunelor și orașelor. Administrația băcăuană a acționat eficace la cele mai solicitări ale armatei, susținând cu

² Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, 2012, p. 29.

³ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Bacău, fond Prefectura Bacău, dosar 21/1916, f. 7 .Sentimentul general de bucurie și patriotism a soldaților români s-a materializat în eliberarea Brașovului în data de 30 august, trupele române ajungând până aproape de Șelimbăr.

⁴ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p.189. Misiunea era condusă de generalul Henri Mathias Berthelot (fost șef de operațiuni al armatei franceze pe frontul de vest).

⁵ Alin Popa, *Din istoria orașului Bacău anii 1900-1930*, Editura Pim, Iași, 2008, pp. 89,90. În același context, Averescu nota: ”Este dureros și dezgustător să vezi mulțimi enorme de oameni care se scurg prin Bacău în căutarea unităților de care aparțin”, în Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p.188.

un potențial generos frontul pe diverse domenii de interes major : produse agricole, alimentare și animaliere, servicii industriale și de transport, donații și rechiziții de obiecte și servicii sanitare.

2.1 Produsele agricole, alimentare și animaliere

Suținerea unei armate ce avea în componență un efectiv ce depășea jumătate de milion de ostași nu mai putea fi făcută prin transportul feroviar, transportul proviziilor necesare armatei prin exploatarea căilor ferate fiind aproape imposibil. În aceste condiții, Ministerul de Război condus de Vintilă Brătianu a luat o decizie ce a afectat viața populației civile pe întreaga perioadă de beligeranță: aprovizionarea trupelor armatei cu bunuri ce provin din exploatarea locală (fiecare județ în parte).

Furajele necesare hrănirii animalelor folosite de soldați, alimente precum fasolea, cartofii, varza, pâinea, făina și carnea, toate urmau să provină de la populația civilă. Astfel, odată cu ordinul Ministerului de Război din 9 septembrie 1916, cantitatea de furaje necesare armatei trebuia rechiziționată atât de la micii cât și marii agricultori. Ulterior, Prefectura înființa „depozite de subzistență”, unde se stocau furajele, ce erau preluate de armată. Cu toate că fondurile de care dispuneau forțele armate scădeau pe zi ce trece, rechiziția furajelor s-a făcut contra cost. Cumulată cu creditele ce presupuneau dobânzi mari pe care țăranii le-au contractat în trecut, o ignorare a muncii depuse de aceștia putea avea efecte dezastruoase pentru ambele părți: lipsa de capital bănesc a lucrătorilor agricoli ar fi dus la o incapacitate a cultivării de noi produse, fapt ce ar fi condus la o aprovizionare precară a armatei. Așadar, autoritățile au făcut tot posibilul ca munca sătenilor să nu fie în van, plătind în cel mai rău caz jumătate din cantitatea de bunuri rechiziționate.⁶

Odată transmise dispozițiile de rechiziție a furajelor, autoritățile locale s-au conformat și au contribuit cu toate resursele disponibile la aprovizionarea depozitelor de subzistență. În fiecare zi, comunele băcăuane⁷ aprovizionau trupele Armatei de Nord cu cantități însemnate de produse agricole și alimentare (peste 20.000 de soldați ai Diviziei a VII-a Infanterie din Armata de Nord).

Zonele muntoase ce se aflau la confluența fronturilor combatante erau printre cele mai afectate de teatrul războiului: confiscarea de către inamic a furajelor, cumulată cu rechizițiile armatei române, a obligat populația civilă să renunțe la vite. Astfel, aceasta a cerut Ministerului de Război permisiunea de a vinde bovinele, din cauza lipsei de furaje pentru animale.⁸

După eșecurile militare din Oltenia din noiembrie 1916, Marele Cartier General a ordonat, pe 16 noiembrie 1916 ca fiecare administrator al plășilor din județul Bacău să furnizeze armatei enorma cantitate de 50 tone de slănină și 50 tone de carne afumată.⁹ Prefectul Costinescu a cerut, în acest caz, primarilor comunelor băcăuane să trimită prefecturii „porcii mari și grași” ce urmau să fie tăiați în vederea aprovizionării armatei cu untură, slănină, carne afumată și conserve.

Deși prefectul solicita constant cantități însemnate de nutreț destinat armatei, cererile erau din ce în ce mai des neonorate. Spre exemplu, cantitatea de 40 de vagoane „uruială” (boabe mari

⁶ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Bacău, fond Prefectura Bacău, dosar 2/1916, f. 138.

⁷ Ibidem, f. 5. Comuna Solonț a furnizat numai în ziua de 29 octombrie 2016, către Divizia VII Comănești, 16 care încărcate cu grâu; Subdiviziuni ale Diviziei a VII-a Infanterie (precum Regimentele 8 Artilerie și 4 Vânători) solicitau zilnic cantități de produse de ordinul tonelor, cantități ce puneau populația civilă în situația de a nu mai avea necesarul zilnic pentru supraviețuire. Doar cota lunară de vite pe care județul Bacău era nevoit să o furnizeze era cuprinsă între 100-150 de vite.

⁸ Ibidem, f. 4.

⁹ Ibidem, f. 37.

de cereale zdrobite, destinate hrănirii animalelor) cerută comunei Trotuș nu a fost furnizată deoarece rezervele rămase erau destinate satisfacerii nevoii de hrană a populației.¹⁰ Sarcina de a aproviziona și armata rusă cu furaje și alimente, asemeni cererilor din ce în ce mai greu de onorat ale armatei românești, conduceau populația civilă către o stare de penurie generală. Se ajunsese în situația ca județul Bacău să redirecționeze cererile de nutreț ale armatei către județele învecinate (Tecuci, Tutova și Putna) ; proprietarii de animale își vindeau animalele, neavând cu ce le hrăni.

Stabilirea frontului pe linia sudică a Moldovei din anul 1917 și reorganizarea forțelor militare în Armata I și a II-a au solicitat județele moldovene până la epuizare, acesta fiind și cazul Bacăului. Nevoile lunare ale trupelor Armatei a II-a de 600 vagoane grâu, 912 vagoane fân, 1254 vagoane paie erau satisfăcute de județele ce constituiau zona sa de exploatare, și anume județele Fălciu, Tecuci, Vaslui și Bacău. Cel din urmă a trebuit să furnizeze armatei lunar 100 de vagoane grâu, 200 vagoane orz, ovăz și porumb, 200 de vagoane fân sau paie, 40 de vagoane fasole, mazăre și cartofi și 600 de vite.¹¹ Din cantitatea în cauză, prefectura Bacăului a pus la dispoziția Armatei a II-a doar 100 de vagoane de fân și 300 de vite întrucât se confrunța cu tulburări însemnate de ordin intern. Conform deciziei Marelui Cartier General din 7 ianuarie 1917, se interzicea vânzarea bovinelor de către civili. Totodată, animalele nu puteau fi rechiziționate de către armată, cei ce încălcau directivele fiind judecați. Și unii și alții încălcau legea, ajungându-se la situația în care soldații români să îi amenințe pe proprietarii de animale cu încarcerarea la Bacău dacă aceștia nu le vindeau armatei.

La nici câteva zile după începerea tensiunilor din Rusia țaristă, soldații ruși au început să întreprindă o serie de abuzuri (mai frecvente decât de obicei). Deși armata rusă nu avea dreptul de a oferi populației chitanțe sau bonuri de rechiziție, fiind obligată a plăti bunurile preluate pe loc, aceasta se folosea de fel de fel de tertipuri pentru a ocoli convențiile avute cu autoritățile române. Spre exemplu, rușii ofereau bonuri de rechiziție populației, documentele în cauză neavând nicio valoare deoarece convențiile ruso-române prevedeau plata pe loc a bunurilor rechiziționate. De asemenea, trupele rusești au însușit fraudulos, în mod violent uneori, animalele și hrana populației civile, locuitori din comune precum Berzunți și Răcăciuni (îndeosebi cei săraci) rămânând fără mijloace de trai, aspect sesizat în petițiile arhivate.

Pe parcursul anului 1917, lipsurile armatei și ale populației aveau să constituie o situație obișnuită a Regatului României. Armata era resemnată în privința aprovizionării cu cantități de carne suficiente, așa că depozitele de subzistență cereau a le fi procurate alimente precum fasolea și usturoiul. Atelierul băcăuan ce era însărcinat cu fabricarea conservelor urma a fi desființat din cauza lipsei materiei prime: carnea. Rare erau momentele în care județele vecine trimiteau Bacăului provizii, grâul britanic ce provenea de la mari agricultori fiind de mare ajutor în momentele respective.¹² Fiind în imposibilitatea de a cultiva terenurile cu produse necesare armatei, 140 ostași erau însărcinați cu paza, cultivarea și ridicarea zarzavaturilor de pe raza municipiului Bacău.¹³

Deși își achitau dările către stat, negustorii erau nemulțumiți de faptul că nu le era permis să distribuie în mod direct către populație produse indispensabile precum undelemnul. Astfel, comercianții au înființat „Sfatul negustoresc”, dorind să apere drepturile acestora.¹⁴

¹⁰ Ibidem, f. 124.

¹¹ Ibidem, Dosar 4/1917 f. 6,7,44.

¹² Ibidem, dosar 4/1916, f. 64.

¹³ Ibidem, dosar 13/1918, f.20.

¹⁴ Ibidem, dosar 13/1918, f.38, 39.

2.2 Servicii industriale și de transport

Județul Bacău era un furnizor de căruțe și sănii pentru trupele armate, fiind rechiziționate, pentru producerea acestora cantități însemnate de materii prime precum fierul (de ordinul tonelor, necesar pentru potcovirea cailor armatei) și lemnul pentru locomotivele armatei, ce provenea din defrișări masive. Din cadrul populației băcăuane nemobilizată au provenit croitorii ce au confecționat uniforme pentru ostașii, tâmplarii și cei ce au construit sobele din tranșee¹⁵, precum și lucrătorii ce au întreținut drumurile ce făceau legătura spre câmpul de luptă.

În perspectiva exploatării bogățiilor subterane, regiunea Căiuți a fost supusă rechiziționării în luna septembrie 1916, urmând ca în anul 1917 rezervele de sare ale comunei Sărata să fie supuse unor expertize ale Regiei Monopolurilor Statului pentru demararea studiilor de explorare ale acestora.

Spre sfârșitul anului 1916, nevoia de sănii pentru armată începea să devină o preocupare din ce în ce mai pregnantă din cauza lipsei de mijloace de locomoție pe timpul anotimpului rece. În acest sens, Ministerul de Război solicita Prefecturii Bacău la 17 septembrie, confecționarea a 30 de sănii ce urmează a fi folosite pe durata iernii pentru transportarea trupelor pe întreg teritoriul frontului de luptă, încă 200 fiind cerute pe de 19 noiembrie. Respectând dispozițiile ministeriale, administratorii plășilor băcăuane au furnizat prefecturii săniile disponibile ce urmau a fi date în primire Regimentului 17 artilerie al Armatei de Nord. De asemenea, județul Bacău armatei căruțele necesare transportării de echipamente militare precum armele folosite și sârma ghimpată destinată fortificațiilor.

Referitor la situația drumurilor tranzitate pe timpul războiului, putem semnaliza un parteneriat ruso-român ce nu de puține ori a prezentat disensiuni. Serviciul Tehnic Rus era condus de inginerul Korzak, mentenanța era asigurată de muncitori, tineri de 16 ani și „femei cu putere”¹⁶, fiind folosiți și muncitori de origine asiatică îndrumați de inginerul Jarikov, comunicarea dintre inginerul rus și autoritățile locale fiind problematică deoarece cel dintâi nu cunoștea altă limbă în afara celei ruse.¹⁷ Lipsa de personal ce avea să vegheze la buna desfășurare a lucrărilor de întreținere a șoselor, populația masculină fiind angrenată în confruntările militare, la care se adăugau și infracțiunile comise de ruși, au determinat autoritățile băcăuane să găsească o soluție eficientă în cel mai scurt timp posibil, și anume că picherii și cantonierii din județele ocupate de inamic să supravegheze activitatea serviciului tehnic rus. Picheri și cantonieri din județe ocupate de armatele Puterilor Centrale (precum Muscel și Constanța) au fost trimiși pe parcursul lunii decembrie a anului 1916 la Bacău cu scopul de a ajuta la menținerea ordinii.¹⁸

Pe parcursul anului 1917, dezechilibrele socio-politice cu care se confrunta Rusia s-au transpus și în viața serviciului tehnic. În timp ce trupele Armatei a II-a conduse de generalul Eremia Grigorescu duceau lupte grele la Mărășești împotriva mașinii de război germane condusă de generalul August von Mackensen, serviciul tehnic rus a părăsit pe data de 11 august lucrările ce le avea în grijă pe raza județului Bacău. Imediat după ce rușii au abandonat proiectele ce le aveau în sarcină, autoritățile băcăuane aveau să constate cu stupeoare că o serie lungă de plăți nu

¹⁵ Ibidem, dosar 2/1916, f. 43.

¹⁶ Ibidem, dosar 11/1916, f. 22. Una dintre cea mai deteriorată șosea era Bogdănești-Oituz, fiind supusă permanent unor lucrări de mentenanță.

¹⁷ Ibidem, dosar 12/1916, f. 11.

¹⁸ Ibidem, dosar 13/1916, f. 2,3,6.

fuseseră onorate de aliați,¹⁹ fapt ce denotă încă o dată relația problematică pe care România a avut-o cu Rusia pe parcursul Marelui Război.²⁰

Județul Bacău a reprezentat pe parcursul războiului un important centru ce furniza ostașilor accesoriile și materialele necesare bunei funcționări a armamentului. În noiembrie 1916 800 de port-baionete au fost furnizate armatei. De asemenea, Divizia VII Roman a dat ordin să fie rechiziționate de pe teritoriul județului Bacău vaselina destinată întreținerii armelor, glicerina pentru tunuri și mitraliere, uleiul de in, unsoarea pentru închizători și osii și unsoarea pentru harnașamente.²¹

Unii dintre industriașii înstăriți ai județului Bacău au beneficiat de un tratament diferit venit din partea armatei, dată fiind contribuția acestora la susținerea în mod constant a ostașilor prin bunurile pe care le produceau. Acesta este și cazul evreului Samuel Filderman, proprietarul unor mori și a unei fabrici de pielărie ce a aprovizionat armata cu pâine și încălțăminte pe tot parcursul celui dintâi război mondial.²² Astfel, fabrica de pielărie S. Filderman a fost scutită de rechiziționarea cailor și boilor necesari „bunului mers” în luna noiembrie a anului 1916, urmând ca în anul următor Ministerul Lucrărilor Publice să accepte cererea băcăuanului de a construi o linie de vagonete ce traversa șoseaua Bacău-Piatra-Prisăcani.²³ În scopul satisfacerii nevoii de gaz pe timpul iernii a locuitorilor băcăuan, diverși comercianți cereau permisunea Prefecturii pentru a aduce din Transilvania cantități însemnate de gaz, sursele de încălzire convenționale precum lemnul fiind insuficiente.²⁴

2.3 Donații și rechiziții

Încă din perioada premergătoare intrării în război a României, autoritățile locale au făcut apel la întreaga populație civilă să contribuie la susținerea armatei prin donații de bunuri din cele mai diverse, de la cămășile și bocancii ce vor servi la echiparea recruților, până la furajele destinate hrănirii animalelor.

Dacă avem în vedere importanța bunurilor preluate de către autorități, caii folosiți ca mijloc principal de transport pentru ostași au constituit, alături de produsele alimentare, cele mai de preț obiecte ale rechizițiilor. Tocmai de aceea, preluarea cailor de către armată s-a desfășurat într-o manieră diferențiată pe parcursul celui dintâi război mondial.

Din momentul participării României la prima conflagrație mondială, autoritățile au întreprins o amplă campanie ce avea ca obiectiv trecerea în posesia trupelor a unui efectiv cât mai numeros de cai. Încă iulie 1916, unele regimente precum Regimentul 67 Infanterie primeau abrobarea Marelui Stat Major să închirieze caii civililor, aceștia primind în schimb chitanțe și procese verbale.²⁵ În mod repetat, Prefectura județului Bacău făcea apel la administratorii plășilor de a se rechiziționa toți caii, hamurile, șeile și biciclete.²⁶ Pe măsură ce acțiuni militare de amploare precum ofensiva transilvăneană erau întreprinse de România, necesarul de cai se mărea de la o zi la alta. Această constantă a impus realizarea unui recensământ pe teritoriul

¹⁹ Ibidem, dosar 12/1916, f. 76, 88, 89.

²⁰ Ibidem, dosar 4/1919, f. 58, Marcând desăvârșirea unității naționale a României înfăptuită în data de 1 decembrie 1918, corpul electoral din teritoriul “vechiu al țării” și Basarabia era convocat în zilele de 2 și 3 august 1919 pentru a alege numărul senatorilor ce vor fi delegați în Marea Adunare Națională.

²¹ Ibidem, dosar 2/1916, f. 144.

²² Alin Popa, *Din istoria orașului Bacău anii 1900-1930*, Editura Pim, Iași 2008, p. 90.

²³ Ibidem, dosar 3/1917, f. 17, 26.

²⁴ Ibidem, dosar 4/1919, f. 156.

²⁵ Ibidem, dosar 3/1916, f. 218, 219.

²⁶ Ibidem, f. 221.

județului moldav ce avea ca obiectiv aflarea numărului precis de animale pe care se puteau baza trupele. Astfel, în 13 septembrie 1916, Marele Stat Major a ordonat începerea măsurilor rechizitorii „cu cea mai mare severitate” în ceea ce privea caii de artilerie și cavalerie, populația primind în schimb chitanțe și procese verbale (conform legii rechizițiilor). Corpurile I-IV Armată și Diviziile I-a și a II-a Cavalerie au solicitat rechiziția cailor cu talia de minim 1.40 metri, cu o vârstă cuprinsă între 4 și 14 ani.²⁷ Conform documentelor studiate, datorită deficitului major de cai considerați corespunzători standardelor militare, trupele au fost nevoite să utilizeze cai de calitate din ce în ce mai scăzută, afectând suplimentar eficiența armatei. Deși acești cai puteau fi returnați proprietarilor de drept, ei refuzau deoarece nu aveau furaje pentru întreținerea lor.

Asemeni trupelor armate, un număr însemnat de notari a făcut uz pe timpul războiului de atribuțiile de care dispuneau pentru a-și satisface nevoile personale. Astfel, funcționari publici precum Gheorghe I. Cărăușu (notarul comunei Nadișa) preluau animalele civililor în vederea vânzării ulterioare a acestora, sustrăgeau cantități importante de porumb de ordinul sutelor de kilograme și își confecționau îmbrăcămintea din materialele rechiziționate.²⁸

La scurt timp după începerea rechizițiilor, abuzurile au fost comise uneori și de armata română, dar, în mod special, de armata rusă. Rezervele de fân și pentru animale, hrana ce era păstrată pentru perioada iernii, toate erau rechiziționate aproape în întregime, cetățenii neprimind de multe ori documentul aferent. Regimentele 8 Artilerie și 4 Vânători au intervenit zilnic cu aceste obligații asupra civililor, în comuna Dofteana, astfel că aceștia epuizaseră încă din data de 27 septembrie 1916 rezervele de grâu pentru iarnă.

În 25 octombrie 1916, un raport al ministrului de război Vintilă Brătianu reda caracterul haotic al rechizițiilor. Armata ignora prevederile legii rechiziției ce stipula clar faptul că bunurile de care trupele aveau nevoie trebuiau preluate din cadrul depozitelor de subzistență, rechiziționând în mod direct furaje, alimente și animale. Caracterul abuziv al unor rechiziții este redat și de documentele care atestă că mulți cai, imediat ce au fost preluați de către armată, erau puși la licitație.²⁹ Din momentul sesizării abuzurilor comise, autoritățile județului Bacău au dus o campanie de informare în masă a populației cu privire la posibilul refuz al rechizițiilor dacă în schimbul bunurilor predate nu doreau bonuri de rechiziție și chitanțe, circulând manifeste pe întreaga perioadă a desfășurării Primului Război Mondial.³⁰

În contextul sucombării fronturilor în Oltenia și Muntenia, presiunea economică pe zona Moldovei a crescut. Băcăuanii reclamau restanțele de plată pentru rechizițiile forțate.³¹ Scutirea de rechiziții pentru care, cai, bovine de tracțiune și alte produse se aplica numai societăților comerciale sau industriale cu un aport considerabil la întreținerea trupelor militare.³²

Asemeni țăranilor, pe parcursul anului 1917 marii proprietari de furaje din județul Bacău

²⁷ Ibidem, dosar 2/1916, f.59, 60.

²⁸ Ibidem, dosar 6/1918, f.7, 18.

²⁹ Ibidem, dosar 3/1916, f.189,190,191.

³⁰ Ibidem, dosar 22/1918, f.117. Multe din evaluările bunurilor rechiziționate au fost făcute în mod eronat, existând neconcordanțe între aprecierile Companiei de jandarmi și a șefilor de post.

³¹ Ibidem, dosar 2/1916, f. 38. Locuitorii județului Bacău ce au furnizat manutanței (subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor) cantitatea de provizii cerute reclamau neplata rechizițiilor după o lună de așteptări. Abia în luna decembrie a anului 1916 manutanța a primit de la Banca Națională Bacău suma de 200.000 de lei pentru a onora o parte din plata bunurilor rechiziționate.

³² Ibidem, dosar 3/1916, f. 204. Asemeni fabricii de pielărie a lui Samuel Filderman ce a fost scutită de rechiziționarea carelor și boilor, Societății „Steaua Română” din Moinești nu îi fusese preluate telefoanele, fapt datorat aportului adus de societatea respectivă la susținerea trupelor. Dacă fabrica evreului băcăuan aprovizionă trupele cu încălțăminte necesară, odată cu retragerea generală din luna decembrie spre Moldova, sondele de petrol ale Societății „Steaua Română” furnizau combustibilul necesar întregului teritoriu al țării.

au contribuit cu cantități enorme de bunuri la aprovizionarea armatei. Spre exemplu, domnul Șendrea din comuna Lecca a donat în luna februarie 1917 la rezervele de furaje ale armatei cu cantitatea de 150 de tone paie, 50 de tone porumb și 20 de tone ovăz.³³ Pe parcursul iernii, rechizițiile tot mai frecvente ale armatei au dus la multiplicarea cererilor de oprire a rechizițiilor, populația civilă confruntându-se îndeosebi cu lipsa alimentelor de bază precum carnea și pâinea.

De aceea, Marele Cartier General a dat ordin să nu fie rechiziționate vitele, cantitățile de hrană necesare familiilor celor mobilizați sau a muncitorilor agricoli până la recolta viitoare și semințele necesare culturilor viitoare. Astfel, măsura luată de conducătorii armatei a dat posibilitatea țăranilor să continue activitatea agricolă la sfârșitul anotimpului rece, o posibilă incapacitate de a cultiva noi produse agricole fiind o perspectivă sumbră ce se dorea a fi evitată cu orice preț.³⁴

2.4 Serviciul sanitar

Încă din anii de neutralitate, Prefectura ceruse Primăriei Bacău să i se comunice amplasamentele spitalelor „în care puteau fi primiți și tratați soldații răniți, ce ar rezulta dintr-o eventuală campanie”³⁵, Școala israelito-română „F. Klein”, Școlile de Fete 1-3, Școlile de Băieți 1-2, Școala Profesională de fete, clădirea Ateneului Comunal, Spitalul comunal „Pavel și Ana Cristea”, Lazaretul de holerici, Azilul „N.Drăgoiu” și Liceul „Principele Ferdinand” fiind clădirile care vor susține activitatea serviciului sanitar pe parcursul „Marelui Război”.

Dacă la începutul anului 1916 majoritatea soldaților răniți suferea de reumatism (din cauza echipamentului militar greu pe care erau nevoiți să îl care) și aveau plăgi împușcate, în anul următor întreg județul Bacău se confruntase cu multe cazuri de dizenterie, tifos exantematic și epuizare fizică.³⁶

Potrivit consemnărilor prof. dr. I. Cantacuzino, director al Sănătății Publice din perioada războiului, tifosul era privit ca „flagel care, insidios la început, apoi fulgerător, s-a întins în rândurile lor (soldaților), atunci a început, pentru medicii noștrii, acel calvar pe care îl comemorăm astăzi.”³⁷

În urma fuziunii Societății de Cruce Roșie (înființată în anul 1876) cu Societatea Crucii Roșii a Doamnelor (înființată în 1906) este creată Societatea Națională de Cruce Roșie a României ce era patronată de Majesta Sa Regina Maria. Tot mai multe femei își exprimau dorința de a deveni surori de caritate și au dorit cu orice preț să-i ajute pe soldații răniți și suferinzi de tifos. Acesta a fost și cazul profesoarei Elena Cancicov, băcăuancă de origine, ce devenise soră de caritate în Spitalul Militar de Răniți 360 din București (ce s-a numit ulterior Spitalul „Regina Maria”). Odată cu retragerea generală din 15 noiembrie 1916, o mare parte din personalul medical contractase cumplita boală, Elena Cancicov fiind una din eroinele ce a cazut pradă tifosului, stingându-se din viață în 8 ianuarie 1917. Asemeni M. S. Regina Maria (ce vizitase spitalele băcăuane în vara anului 1917), surorile de caritate ale Regatului României au pus cauza tratării bolnavilor în fața propriei vieți, multe eroine al „Marelui Război” precum Elena Cancicov plătind cu prețul vieții noblețea sufletească.

³³ Ibidem, dosar 4/1917, f. 101.

³⁴ Ibidem, dosar 5/1917, f. 16.

³⁵ Ibidem, fond Primăria Bacău, dosar 68/1914, f. 60, *apud* Alin Popa, *op. cit.*

³⁶ Ibidem, fond Prefectura Bacău, dosar 13/1918, f. 17. 19 ofițeri și plutonieri ce au fost epuizați de munca prestată în pădurile din zonele muntoase erau tratați cu diferite băuturi alcoolice, precum romul (10 litri), coniacul (3 litri) și secărica (39 litri).

³⁷ Elena Ungureanu, *Eroina Elena Cancicov și genealogia neamului său*, Editura Corgal Press, Bacău, 2012, p.37.

Tot la Bacău, unde era Cartierul General al Armatei a II-a, s-a creat un important centru de instrucție, unde era grupat un mare număr de școli și unde veneau cei evacuați din spitale, recruții și ceilalți pentru a fi instruiți, înainte să fie trimiși pe front.³⁸ Însăși soția generalului Averescu, Clothilda, le-a organizat pe femeile din Bacău pentru a coase haine soldaților aflați în mare suferință din cauza frigului și a lipsei cămășilor și pantalonilor. Cu toate acestea, “oamenii suportau cu curaj aceste mizerii” și “fac o bună impresie de rezistență”.³⁹

Concluzii generale

După momentul semnării păcii de la București la 7 mai 1918, România avea să treacă printr-un amplu proces de evaluare a pagubelor provocate de război. Autoritățile locale înregistraseră distrugerile suferite (drumuri, clădiri, poduri etc.) și înaintau o sumă către autoritățile superioare, necesară reparațiilor. Daunele indirecte și directe privind drumurile naționale din județul Bacău erau evaluate la suma de 1.077.729 lei.⁴⁰

Odată sfârșite confruntările militare de pe teritoriului României, pe întreg teritoriul țării se puteau observa urmările devastatoare pe care cea dintâi conflagrație mondială le-a cauzat. Sute de mii de gospodării,⁴¹ clădiri de o mare importanță și însemnătate precum primăriile, școlile și bisericile, toate se aflau într-o stare avansată de degradare, fiind serios avariate sau chiar în totalmente distruse. Având în vedere faptul că o reîntoarcere la practicile vieții cotidiene era cu totul imposibilă fără refacerea clădirilor în speță, Ministerul de Război avea să apeleze la toate mijloacele existente pentru a restabili ordinea firească a activității civililor.

Din primăvara anului 1918, barăcile și lucrările de întărire construite de către armată în zona frontului de luptă erau demontate, materialele rezultate fiind împărțite, prin intermediul comisiilor mixte de distribuție⁴², cetățenilor afectați de bombardamentele inamice din proximitatea câmpurilor de luptă, întințate având familiile celor mobilizați.⁴³

Pe măsură ce războiul își urma cursul său tragic, satele și comunele din apropierea câmpurilor de luptă sufereau pe zi ce trecea pagube ce făceau imposibilă desfășurarea unui ritm normal al activității populației. Conform surselor documentare, zona „cea mai devastată” de război cuprindea comunele de pe Valea Troțușului.⁴⁴ De asemenea, necesitau fonduri de reparații comunele Agăș, Asău și Comănești.⁴⁵

Pe măsură ce aveau loc negocieri la masa tratativelor din cadrul Conferinței de Pace de la Paris, Secretarul General al delegației române cerea administrațiilor locale tabele cu daunele

³⁸ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României(1916-1919)*, vol II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p.19.

³⁹ Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 191.

⁴⁰ Ibidem, dosar 8/1918, f.13, 14, 15, 20. Daunele erau de două categorii : indirecte (tranzitarea în exces) și cele directe (distrugerea panourilor podurilor, degradarea cantoanelor).

⁴¹ Ibidem, dosar 22/1918, f.222. Potrivit documentelor arhivistice, o parte din materialul lemnos folosit pentru repararea caselor locuitorilor comunei Grozești a provenit din urma dezmembrării construcțiilor făcute de inamic pe moșia exponentului conducător militar Gen. Eremia Grigorescu. Menționăm, pe baza acelorași surse, că 700 de locuințe ale comunei Grozești au fost distruse pe timpul războiului.

⁴² Ibidem, f. 55. În acest sens, mai marii conducători ai Ministerului de război stabileau pe teritoriul județului Bacău în data de 3 aprilie 1918 Serviciul de Geniu la Garnizoana Bacău, instituție din cadrul căreia Maiorul Neguț Dumitru avea să fie delegatul militar în comisia mixtă de distribuție a materialelor pe comune.

⁴³ Ibidem, dosar 22/1918, f.23, 55, 67, 73. Era interzisă vânzarea fără aprobare a materialelor, barăcilor și clădirilor construite de armată în gospodăriile cetățenilor.

⁴⁴ Ibidem, dosar 4/1919, f.166 Școlile, primăriile și bisericile aveau nevoie urgentă de lucrări de reabilitare.

⁴⁵ Ibidem, dosar 5/1919, f.9, f.10. Diverși „antreprenori locali” erau însărcinați cu reabilitarea clădirilor din comunele numite.

suferite de clădirile în care au fost instalate școli și „instituții de cultură” aflate în proprietatea Ministerului Instrucțiunii și Cultelor. În tandem cu prevederile Tratatului de Pace, valoarea exactă a lucrărilor de reconstrucție era determinată în mod exact pentru a se oferi un buget fix destinat restaurării clădirilor afectate. Așadar, la 9 august 1919 un buget de 90.000 lei era pus la dispoziția județului Bacău, creditele acordate comunelor având ca timp de rambursare 40 ani, din cauza „lipsei generale de capital bănesc cu care se confruntau.”⁴⁶

Studiul nostru, deși nu acoperă întreaga perioadă a marilor confruntări militare între România și Puterile Centrale, realizează, metodologic și documentar o abordare realistă și simptomatică a zbuluciumului poporului român într-un moment de cotitură istorică a destinului său. Anii 1916 și 1917 sunt anii unor grele încercări pentru băcăuani, atât la nivelul militar, cât și la nivelul efortului cetățenesc în susținerea războiului. Nu avem pretenția că am acoperit întreaga dimensiune arhivistică asupra războiului și a contribuției civile din județul Bacău, dar, cu siguranță, am oferit o nouă perspectivă în valorificarea resurselor de documentare.

Implicarea masivă a populației în susținerea efortului general de război, susține conotația sociologică a desfășurării conflagrației în interiorul și exteriorul frontului. Putem conchide, fără a exagera, că regiunea Bacăului a avut o valoare inestimabilă, vitală în câștigarea războiului, așadar a împlinirii visului secular – realizarea statului național unitar român.

⁴⁶ Ibidem, dosar 5/1919, f.22, f.28+29.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

A. Arhivistice

- A.N.R., Direcția Județului Bacău, fond Prefectura județului Bacău
- A.N.R., Direcția Județului Bacău, fond Primăria Municipiului Bacău

B. Editate

1. Documente, acte

- *România, documente străine despre români*, 1992, Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, București ;
- Alexandru Barnea, Ion Bucur, Simion Câlția, Ioan Cârjă, Adrian Cioroianu, Alin Ciupală, Antal Lukacs, Ecaterina Lung, Mirela-Luminița Murgurescu, Constantin Petolescu, Bogdan Popovici, Florin Țurcanu, *Istoria României în texte*.

2. Periodice

- „Nordul” ,1909-1918, Bacău,.

II. INSTRUMENTE DE LUCRU

- I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, 2010, Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”, București.
- Bărbulescu, Mihai, Deletant Denis, Hitchins Keith, Papacostea Ștefan, 2007, *Istoria României*, Editura Corint, București

III. LITERATURĂ DE SPECIALITATE

- Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, 2003, *Carpica XXXII*, Editura Documentis, Iași.
- Cliveti, Gheorghe, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru, Apostol, Stan, 2000, *Istoria Partidului Național Liberal*, Editura ALL, București.
- Kirițescu, Constantin, 1989, *Istoria Războiului pentru Reîntregirea României*, vol. I-II, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Popa, Alin, 2008, *Din istoria orașului Bacău 1900-1930*, Editura Pim, Iași.
- Stan, Apostol, Mircea Iosa, 1996, *Liberalismul Politic în România* , Editura Enciclopedică, București.
- Șendrea, Eugen, 2007, *Istoria municipiului Bacău*, Editura Vicovia, Bacău.
- Torrey Glenn E., 2012, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, București.
- Ungureanu, Elena, 2012, *Eroina Elena Cancicov și genealogia neamului său*, Editura Corgal Press, Bacău.